

Din Sosyolojisi Araştırmaları

E-ISSN: 2791-8998

Cilt/Volume: 3, Sayı/Issue: 5, Yıl/Year: 2023 (Ekim/October)

Alman Medyasında (Müslüman) Göçmenler

(Muslim) Immigrants in German Media

Osman Dertli

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, Türkiye

osmandertli@hotmail.com / <https://orcid.org/orcid/0000-0002-4423-6002>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliř Tarihi/Date Received: 01/08/2023

Kabul Tarihi/Date Accepted: 13/10/2023

Yayın Tarihi/Date Published: 20/10/2023

Atıf / Citation: Dertli, Osman. “Alman Medyasında (Müslüman) Göçmenler”. *Din Sosyolojisi Araştırmaları* 3/5 (Ekim/October 2023) 1-15.

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Öz

Almanya’da artık siyaset kurumu toplumun bir göçmen toplumu olduğunu kabul etmektedir. Bu kabul ediş, kurumsal anlamda bir takım yapısal ve hukuki değişiklikleri beraberinde getirmiştir ki; bugün iktidardaki siyasi erk, çifte vatandaşlıktan tutun da ülkeye göçü özendirmeye yönelik kolaylaştırıcı adımlar atmaya başlamıştır. Siyasi zeminde bunlar gerçekleştirilirken toplumsal zeminde göçmenlere ve özellikle de Müslümanlara karşı hala olumsuz algılar ağırlığını devam ettirmektedir. Elbette ki toplumda var olan bu olumsuz algının oluşmasında rol oynayan en önemli araçlardan biri medyadır. Nitekim son olarak 2023 yılında yapılan bir araştırma, bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Bu makale (Müslüman) göçmenlerin Alman yazılı, sözlü ve sosyal medyasında yer alan temsiline dair literal bir araştırmadan oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Medya, Almanya, Göçmenler, Müslüman Göçmenler.

Abstract:

The political establishment in Germany accepts that the society is an immigrant society nowadays. This acceptance brought along some structural and legal changes in the institutional sense. For example, the ruling political powers today are willing to take facilitating steps to encourage immigration to the country including the dual citizenship. While these are being realized on the political ground, negative perceptions against immigrants and especially Muslims still continue to dominate on the social ground. Of course, the media is one of the key players in the formation of this negative perception in society. As a matter of fact, a recent study conducted in 2023 reveals this situation. This article consists of literary research on the representation of (Muslim) immigrants in the written, visual and social German media.

Keywords: Sociology of Religion, Media, Germany, Immigrants, Muslim Immigrants.

Giriş

Günümüzde medya gündelik hayatta yaşanan ve haber değeri olduğu düşünülen olayları aktarması açısından “sosyal gerçekliğin temsilcisi”¹ olarak kabul edilmektedir. Bugün dünyayı anlama ve dünyada olup bitenlerden haberdar olma konusunda medya önemli bir fonksiyon icra etmektedir. Bu fonksiyonu sayesinde insanlar sadece kendi yaşadıkları ülke ve toplum hakkında bilgi sahibi olmamakta aynı zamanda diğer toplum ve kültürlerden de haberdar olmaktadır. Diğer taraftan medya, sahip olduğu kamuoyunu etkileme ve yönlendirme gücü sayesinde toplumsal zeminde hem olumlu hem de olumsuz fonksiyonlar icra eden bir kurum olarak görülmektedir. Bu anlamda medyanın kullandığı dil, gündeme taşıdığı haberin gerçeklik değeri ve sunum tarzı toplumda oynadığı role işaret etmesi açısından önemlidir. Özellikle göçmenler söz konusu olduğunda bu durum daha da belirgin hale gelmektedir. Nitekim göçmenlere karşı ortaya koyduğu yaklaşım tarzı ile medya, onların ev sahibi topluma uyum sağlamasına yardımcı olabileceği gibi toplumsal dışlanmaya, ayrılmaya ve çatışmaya da zemin hazırlayabilmektedir.²

¹ Ruhrmann Georg-Songül Demren, “Wie Medien über Migranten berichten?”, *Im Migranten und Medien, Neue Herausforderungen an die Integrationsfunktion von Presse und Rundfunk*, Schatz, Heribert / Holtz-Bacha, Christina / Nieland, Jörg- Uwe (Hrsg.), (Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2000), 69.

² Christoph Butterwege, “Medienberichterstattung- Abbau oder Verstärkung von Vorurteilen?” *Landeszentrale für politische Bildung Baden Württemberg, Der Bürger im Staat, 56. Jahrgang Heft 4, (2006), 254.*

Göçmenlerin medyada yer alış tarzı ve kamuoyundaki imajı üzerine ilk araştırmalar 1930'lu yıllarda Amerika'da başlamış, 50'li yıllarda ise daha çok medyanın içerik analizlerine yer veren araştırmalar yapılmıştır. Almanya'da göçmenlerin medyadaki sunumu üzerine sistematik araştırmalar ise 1970'li yıllarda ortaya çıkmıştır. 1972 yılında Jesus Delgado misafir işçiler üzerine bir içerik araştırması yapmış, bu araştırmada medyanın, Kuzey Ren Vestfalya eyaletinde yaşayan göçmenlerin yaşam tarzları üzerin genelleyci haberler yaptığını, bunun halk arasında göçmenlere karşı var olan negatif tutumun artmasına etki ettiğini dile getirmiştir.³ Misafir işçilerin geri dönmeyip Almanya'da kalıcı olmaya başlamalarıyla beraber hem medya göçmenler hakkında daha fazla yayın yapmaya başlamış hem de medyanın göçmen algısı üzerine araştırmalar daha da artmıştır. Özellikle 2000 ve 2001 yıllarda göçmenlerin Almanya'da politik olarak çokça tartışılması, bu konunun aynı zamanda medyada çokça yer almasına sebebiyet vermiş, göç ve göçmenler açık oturumlarda, basın toplantılarında, yapılan haber ve yorumlarda önemli bir konu haline gelmiştir.⁴ Bu dönem de dahil olmak üzere medyanın göçmenlere karşı kullandığı dil, onlar hakkında yaptığı haber ve yorumlar ev sahibi toplumun göçmenler hakkında belli bir algıya sahip olmalarında önemli bir rol oynamıştır. Bu algı genellikle medyanın sunuş tarzına bağlı olarak olumsuz olmuştur.

Alman medyasında önemli bir konu haline gelen bir başka husus ise ev sahibi toplum içerisinde sayılarının artmasına bağlı olarak Müslüman göçmenler olmuştur. Özellikle gündelik hayatta Müslümanların görünür olması yani okulda başörtüsü takmak isteyen bir öğretmenin, din dersine katılmak isteyen bir öğrencinin, işyerinde namaz kılmak isteyen, dini bayramlarda tatil yapıp evde kalmak isteyen bir işçinin, hemen her yerde inşa edilen bir caminin var oluşu ister istemez medyanın bu konuyu gündeme taşımasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca 11 Eylül saldırısı ve akabinde Avrupa'da yaşanan terör saldırıları medyanın Müslümanlara ve İslam'a yönelik ilgisinin artmasına neden olmuştur. Bu ilgi ve gündeme taşıma durumu medyayı hakim toplumda İslam ve Müslümanlar hakkında önemli bir bilgi kaynağı haline getirmiştir. Öyle ki Müslüman olmayanların İslam ve Müslümanlar hakkında sahip oldukları çoğu olumsuz görüşlerin ortaya çıkmasında medyanın İslam sunumu belirleyici olmuştur.

Bu makalede genel anlamda göçmenlerin, özel anlamda ise Müslüman göçmenlerin Alman medyasında nasıl ele alındığı konu edilmektedir. Alman medyasının göçmenlere karşı kullandığı dil, yaklaşım tarzı ve (Müslüman) göçmenler hakkında vermiş olduğu haberler, yapılan araştırmalardan

³ Ruhrmann Georg-Songül Demren, "Wie Medien über Migranten berichten?", 70.

⁴ Neuman Ursula, "Die Darstellung von Migrantinnen und Migranten in den audiovisuellen Medien", (*München: Merz. Medien-erziehung* 46. Jahrgang, Heft 5/2, Kopaed Verlagsgmbh, 2002), 282.

istifade edilerek ortaya konmaya çalışılmıştır. Makale literatüre dayalı, tarama modeli çerçevesinde oluşturulmuş bir çalışmadır.

1. Alman Medyasında Göçmenler

Almanya’da misafir işçi olarak adlandırılan göçmenlerin ülkede kalıcı olmaya başlaması, yeni göçmenlerin ülkeye gelmesi ve hâkim toplumda göçmenlerle ilgili sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda sorunların yaşanması Alman medyasının göçmenlere ilgi duymasına ve daha fazla haber yapmasına neden olmuştur. Bu durum sosyologların ve medya üzerine çalışan bilim adamlarının göçmenlerin medyadaki sunumu üzerine çok sayıda araştırma yapmasına imkân tanımıştır. Yapılan araştırmalarda medyanın genellikle göçmenler hakkında olumsuz haberlere yer verdiği ve göçmenlerin ev sahibi toplum için bir tehlike olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Nitekim 80’li yıllarda yapılan araştırmalar, göçmenlerin medya tarafından çoğu zaman sosyal açıdan dikkat çeken, tehlikeli ve olumsuz kişiler olarak sunulduğunu ortaya koymuş, doksanlı yıllarda yapılan araştırmalar ise, bu konuda her hangi bir değişimin olmadığını, medyanın eskiden olduğu gibi göçmenler hakkında yine olumsuz haberlere yer verdiğini tespit etmiştir.⁵ 1997 yılında Frankfurter Allgemein (FAZ) ve Siegener gazetelerinin 27 Ekim ile 29 Kasım tarihleri arasında yapmış oldukları yayınları analiz eden Geisler, yayınlanan makalelerde yabancıların suçlu ve tehlikeli, maddi kaynakları tehdit eden ve Alman değerlerini tehlikeye düşüren kimseler olarak sunulduğunu ve yapılan yayınlarda yabancılar hakkında pozitif haberlere çok fazla yer verilmediğini tespit etmiştir.⁶ Meißner ve Ruhrmann ise 1995-1999 yılları arasından 213 günü kapsayan ve yabancılarla ilgili Thüringer Allgemeine Zeitung, Thüringische Landeszeitung, Ostthüringer Zeitung ve Freies Wort gazetelerinde yayınlanan makaleler üzerine içerik analizi yaparak 1.150 makaleyi incelemiş, bu incelemenin sonucunda göçmenler üzerine yapılan haberler içerisinde en çok gündeme taşınan konunun suç (kriminalitat) olduğunu tespit etmişlerdir.⁷

Genel olarak yabancılar üzerine çok az haber yapan medya, yaptığı haberlerde ise ayrımcı ve meşru olmayan bir dil kullanmış ve yabancılar hakkında sık sık olumsuz haberlere yer vermiştir. Olumsuz haberler içerisinde ise gündeme getirdikleri konular, yabancıların ve göçmenlerin suçlu ve tehlikeli, Almanya’nın mali ve sosyal sistemini tehdit eden bir unsur olarak görülmesi gelmektedir.

⁵ Johanna Dorer-Matthias Marschik, “Medien und Migration - Repräsentation und Rezeption des “Fremden” im europäischen Kontext”, *Medien Impulse Heft 55, März* (200), 27.

⁶ Sonja Weber- Menges, “Die Rolle der Massenmedien bei der Integration von Migranten”, *Vortrag in der Ringvorlesung vom 04.06.2008. Üni. Siegen, 2008*, 7.

⁷ Ruhrmann Georg, “Wie regionale Tageszeitungen über Migranten berichten. Das Beispiel Thüringen”, *Im Integration durch Politik und Medien, Medienforum Migranten bei uns*, Karl-Heinz Meier-Braun / Martin A. Kilgus (Hrsg), (Baden-Baden: Nomos Verlag, 2002), 103-121.

Göçmenlerin medyadaki sunumu üzerine yapılan bir araştırmada "Bild" gazetesinin yabancılara genellikle suçla ilişkilendirerek gündeme taşıdığı tespit edilmiştir. Bu araştırmanın sonucuna göre "Almanya'nın en çok okunan gazetesi Bild'in yaptığı haberlerin %64,3'ünde Süddeutsche Zeitung haberlerinin %39,5'inde, Frankfurter Allgemeine Zeitung haberlerinin %38,2'sinde ve televizyon kanallarında yapılan haberlerin %52,2'sinde göçmenler yalnızca suça karıştıklarında haberleştirildiği ortaya çıkmıştır."⁸ Otto Brenner Stiftung tarafından desteklenen ve NSU cinayetlerinin işlendiği 6 yıl boyunca medyada çıkan haberleri inceleyen bir araştırmaya göre medya göçmenleri genellikle olumsuz haberlerle ilişkilendirmiş, böylece suçlulukla özdeşleşen bir göçmen imajı yaratmaya çalışmıştır. Nitekim NSU cinayetlerine Alman basınının vermiş olduğu ilk tepki kurbanların suçla ilişkilendirmesi şeklinde olmuştur. Nürnberger Nachrichten gazetesinde 11 Eylül 2000 yılında çıkan haberde Enver Şimşek'in öldürülmesinin bir mafya hesaplaşmasından kaynaklanabileceği ifade edilmiş, Süleyman Taşköprü cinayeti ise Bild Hamburg gazetesi tarafından mafya ile olan haraç alıp verme nedeniyle (Schutzgeld-Mafia) işlenmiş olabileceği yönünde haber yapılmıştır. 2005 yılına gelindiğinde ise bu cinayetlerin uyuşturucu suçu nedeniyle işlenmiş olabileceği medyada yer almaya başlamıştır. İlk yıllarda Alman medyası, cinayetlerin aşırı sağcılar tarafından işlenmiş olabileceğini göz önünde hiçbir zaman bulundurmamış, cinayetleri göçmenlerle ilgili sahip oldukları algılar çerçevesinde gündeme taşımıştır. Ayrıca Alman basınında bu cinayetler ele alınırken sıklıkla "dönerci cinayetleri" kavramını kullanılmış, böylece bir genelleme yapılarak belli bir meslek grubu ve belli bir nüfus hedef gösterilmiş, Almanya'da var olan göçmen yaşamının çeşitliliği ve zenginliği görmezden gelinmiştir. Bu tavır göçmenleri hedef gösteren ırkçı ve ayrımcı söylemlerin desteklenmesine yol açmıştır.⁹

Yabancılar Alman medyasına göre birey olarak sorunlu ve problem üreten kimselerdir. Onların varlığı Alman yaşam tarzına zarar vermektedir. Göçmenlerin ev sahibi toplumla uyum içerisinde yaşamak için ortaya koyduğu çaba ve başarıya yönelik hemen hemen hiçbir şekilde olumlu habere yer vermeyen medya, ülkede yaşayan göçmenler arasında dahi ayrımcı bir dil kullanmıştır. Örneğin sığınmacılar, Balkan ülkelerinden gelenler, Türkler ve Alman Ruslar yapılan yayınlarda Güney Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlere ve yabancı işverenlere göre daha negatif tarzda gündeme

⁸ Filiz Cicioğlu-Şeyma Merve Tandoğan, "Merkez Parti Söylemleri ve Medya Dili Bağlamında Aşırı Sağın Yükselişinin İncelenmesi", *ASEAD*, Cilt 5, Sayı 6, (2018), 154.

⁹ Fabian Virchow-Tanja Thomas-Elke Grittmann, "Das Unwort erklärt die Untat" *Die Berichterstattung über die NSU-Morde – eine Medienkritik, Eine Studie der Otto Brenner Stiftung* (Frankfurt am Main: 2015), 24-26, Sevil Özçalık Dumanoglu-Selin Kul, "Alman Medyasında "Dönerci Cinayetleri" Temsiliyeti: Yeni İrkçilik ve "Aşırı" Alman İrkçiliği Arasındaki Diyalektik", *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Araştırmalar Dergisi, Moment*, (2022), 9(2), 432-433.

taşınmış,¹⁰ Orta Avrupa'dan gelen göçmenler ise genellikle suçla ve mafya eylemleri ile haber konusu edilmiştir. Yine Alman medyasında suç işleyen kişiler üzerine yapılan haberlerde, suçu işleyen göçmen kişilerin kimliklerine ve milliyetlerine özellikle vurgu yapılırken, suçu işleyen Almanlar üzerine bu yönde herhangi bir ifade bulunmamış, daha çok eylemin nedenleri üzerinde durulmuştur.¹¹

Medyada göçmenler hakkında yapılan haberlerde dikkat çeken bir başka husus ise kullanılan dilin ötekileştirici olmasıdır. Öyle ki bu dil aşırı sağ söylemleri olumlar hale gelmiştir. Köln kentinde yılbaşı kutlamalarında yaşanan olaylara atıfla Charlie Hebdo'nun göçmenler başlığı altında çizmiş olduğu karikatürde cesedi kıyıya vuran Suriyeli Aylan Kurdi'ye işaretle büyüeydi tacizci olabileceğini ima etmiş olması, Alman medyasının genelleyici bir dil kullanarak Arap-Müslüman erkeklerin Alman kadınlar için bir tehdit olarak gösterilmesi, Thillo Sarrazin'nin yayınlamış olduğu kitapta Müslüman göçmenler nedeniyle Almanya'da ortalama zeka seviyesinin düştüğünü iddia etmesi, Spiegel'in 11 Eylül saldırılarından sonra atmış olduğu "Allah adına fanatik savaşçılar", "Her Müslüman Bomba mı?" (Jede Muslim eine Bombe?) gibi ifadeler bu ötekileştirici dile sadece bir kaç örnektir.¹²

Göçmenler hakkında medyada yer alan haberler içerisinde diğer olumsuz bakış açısı ise ekonomik kaynaklarla ilgilidir. Göçmen kökenli insanlar, Almanya'da sosyal harcamaların artmasına etki eden, bütçeye ek bir maliyet getiren ve bütçe açıklarından sorumlu olan kimseler olarak gösterilmiştir. Ekonomik yük ve suç etkenlerinin yanında göçmenler, medya tarafından yerli halk için bir tehdit ve aynı zamanda toplumu olumsuz yönden etkileyen kimseler olarak yansıtılmıştır.¹³

Medya da ki olumsuz sunumlarda aynı zamanda cinsiyete özgü bir durum da söz konusudur. Medya da göçmen kadınlar, ağırlıklı olarak fahişelik, kadın ticareti ve çağdışılık, erkek göçmenler ise şiddet, suç, fanatiklik ve terörle ile başdaştırılmıştır. Diğer taraftan özellikle Amerika'daki 11 Eylül olayından sonra medyada Müslüman kadınlar, başörtüsü ve peçe ile birlikte çağdışı ve ataerkil İslam kültürünün kurbanı olarak gösterilmiştir. Bir medya analizi araştırmasında Farrokhzad medyada dört kadın tipinin sunulduğunu ve bunların egzotik kadınlar, başörtülü Türk kadınlar, modern Türk kadınlar ve fundamentalist kadınlar olduğunu tespit etmiştir. Ona göre:

¹⁰ Weber- Menges, "Die Rolle der Massenmedien bei der Integration von Migranten", 28.

¹¹ Butterwege, "Medienberichterstattung- Abbau oder Verstärkung von Vorurteilen?", 254.

¹² Cicioğlu-Tandoğan, "Merkez Parti Söylemleri ve Medya Dili Bağlamında Aşırı Sağın Yükselişinin İncelenmesi", 154-155, Unabhängiger Expertenskreis Muslimfeindlichkeit, *Muslimfeindlichkeit –Eine deutsche Bilanz 2023*, (Bundesministerium für Innern und Für Heimat, 2023),176.

¹³ Dorer-Marschik, "Medien und Migration -Repräsentation und Rezeption des "Fremden" im europäischen Kontext", 27.

- a) Egzotik Oryantal Kadınlar (*Exbotische Orientalin*): Bu kadınlar genellikle seksle bağlantılı gösterilen ve 11 Eylül olayından sonra medyada kendine çok nadir yer verilen kimselerdir.
- b) Başörtülü Türk Kadınlar (*Kopftuch-Türkin*): Bu kadınlar eğitimsiz ve çağdışı Müslüman kadınlar olarak nitelendirilenlerdir.
- c) Modern Türk Kadınları (*Moderne Türkin*): Hemen hemen medyada hiç yer almayan kadınlardır.
- d) Fundamentalist Kadınlar (*Fundamentalistin*): Başörtülü Türk kadın tipi gibi ağırlıklı olarak medyada yer alan, eğitimsiz ve çağdışı kabul edilen, ancak dini ve politik olarak tehlikeli olarak gösterilmeyen kadınlardır.¹⁴

Kısaca Alman medyasında göçmenler Batı Avrupa kültüründen gelmeyen, her şeyden önce başkası ve buraya ait olmayan, yabancı kimseler olarak telakki edilmiştir. Bu anlayışa bağlı olarak göçmenler, yapılan yayınlarda toptan ve sık sık olumsuz değerlendirilmiş, iftiraya ve skandala varan haberlere maruz kalmışlardır.¹⁵ Bu durum ise yani göçmenlerin medyada olumsuz sunumu ve suç eylemleriyle ilişkilendirilmiş olması, ortaya bir medya algısı çıkartmış ve bu algı neticesinde göçmen kökenli insanlar ev sahibi toplumda birer tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır.¹⁶

2. Alman Medyasında Müslüman Göçmenler

“Tarihte hiçbir şey Müslümanları Batı medyası kadar tehdit etmemiştir.”¹⁷

Medya günümüzde insanlar için özellikle hakkında bilgi sahibi olmadıkları ya da tecrübe etmedikleri konular hakkında önemli bir bilgi kaynağı haline gelmiştir. Öyle ki gündeme taşıdığı konu ve haberlerle ve bunların gösterimi, anlatımı ve sunumuyla medya, insanlara bir taraftan bilgi sunarken diğer taraftan da kamuoyunu yönlendirerek kişilerde belli kalıp algıların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Nitekim Almanya’da ev sahibi toplumun çoğu, iletişim eksikliğine bağlı olarak İslam ve Müslümanlar hakkında bilgiyi medyadan edinmekte ve edindikleri bilgi çerçevesinde de belli bir algıya sahip olmaktadır.¹⁸

¹⁴ Dorer-Marschik, “Medien und Migration - Repräsentation und Rezeption des “Fremden” im europäischen Kontext”, 27.

¹⁵ Ruhrmann Georg-Sommer Denise, “Migranten in den Medien- von der Ignoranz zum Kontakt”, *Zeitschrift für Ausländerrecht und Ausländerpolitik (ZAR)* 25,3/4, (Baden- Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2005), 124.

¹⁶ Butterwege, “Medienberichterstattung- Abbau oder Verstärkung von Vorurteilen?”, 254.

¹⁷ Ekber S. Ahmed, “Medya Moğolları Bağdat kapısında”, *Umran Dergisi*, Mart-Nisan, (1994), 14.

¹⁸ Kai Hafez-Carola Richter, “Das Islambild von ARD und ZDF”, *Bundeszentrale für Politische Bildung, APuZ (Aus Politik und Zeitgeschichte)*, (21.06.2007).

Alman medyasının İslam'a ilgisi daha çok İran devrimi ile birlikte kendini göstermeye başlamıştır. Bu olaydan önce medyada İslam ile ilgili verilen haberler Ramazan ayı ve hac yolculuğu gibi olağan hadiselerle sınırlı idi. İran devriminden sonra bu durum aniden değişerek bugün olduğu gibi İslam, dünya çapında dikkat çeken bir medya konusu haline geldi. Özellikle İslam imajı politik bir söylemle ilişkilendirilmeye ve belli konularla gündeme taşınmaya başlandı.¹⁹ Aslına bakılırsa misafir işçiler geldiğinde Almanya'da ne medya ne de sosyal bilimciler Müslüman ülkelerden gelen göçmenlerin dini kültürel yaşamlarına ilgi duymaktaydı. İran devrimi, Selman Rüşdi olayları ve Müslümanların kamusal alanda görünürlüğünün artması (camilerin inşası, çocukların eğitim hayatına başlaması, başörtülü kızların görünür olması, zorla evlilik) gibi olaylar medya ve araştırmacıları bu alana ilgi göstermeye itti. Bu yöneliş 11 Eylül olayları ile birlikte zirve noktasına ulaştı. Medyanın göçmenlere yaklaşımını ifade etmesi ve ilgisini göstermesi açısından yayınlarda kullandıkları kavramlar bu anlamda dikkat çekicidir. Medyanın göçmenlere ilgisi misafir işçilikten (Gastarbeiter), yabancıya (Ausländer), yabancidan göçmene (Migranten) -ki burada Türk, Cezayirli, İtalyan gibi milli kimliğe vurgu yapılır- göçmenden de Müslümana yönelmiştir. Özellikle 11 Eylül saldırısından sonra medyanın İslam'a ve Müslümanlara ilgisi olumsuz anlamda artmaya başlamıştır.

Alman medyasında İslam dininin teolojik olarak anlamı, dini ritüelleri ve dini-kültürel yaşamı çoğu zaman söz konusu edilmemiştir. Öyle ki; Alman toplumunun çoğu tarafından, Hz. İsa'nın İslam dini tarafından kabul edilen ve Hz. Muhammed'den önce bir peygamber olduğu dahi bilinmemiştir. Son kırk yılda İslam ile ilgili yapılan haberler vasıtasıyla medya, İslam dinin bir din olmaktan ziyade politikanın bir türü veya politik ideolojinin bir türü gibi izlenim oluşturmuştur.²⁰ Nitekim İslam üzerine yayınlanan makalelerin çoğu dini fiziksel şiddet bağlamında ele almış ve bu şiddetin farklı versiyonlarını konu edinmiştir ki; bunlar terör, aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet, etnik-dini şiddet, demokrasi karşıtlığı gibi hususlardır.²¹

11 Eylül olayları tüm dünyada olduğu gibi Almanya'da yaşayan Müslümanlar için bir kırılma noktası olmuştur. Bu dönemden sonra genelde Avrupa'da özelde Almanya'da Müslümanlara karşı fiziki ve sözlü saldırılar ciddi bir şekilde artış göstermiştir. Saldırıların ve toplumda İslam karşıtlığının artmasında elbette ki medyanın önemli bir rolü olmuştur. Çünkü medya yapmış olduğu yayınlarda Müslümanları cahil, katil, kafa kesen, vahşi kişiler gibi göstermiş ve böylece halk nezdinde

¹⁹ Kai Hafez- Sabrina Schmidt, "Rassismus und Repräsentation: das Islambild deutscher Medien im Nachrichtenjournalismus und im Film", Bundeszentrale für Politische Bildung, (27.08.2020).

²⁰ Hafez-Schmidt, "Rassismus und Repräsentation: das Islambild deutscher Medien im Nachrichtenjournalismus und im Film", (27.08.2020). (der Islam sei keine Religion, sondern eine Form der Politik und der politischen Ideologie der Gewalt) (Der Islam erscheint in den Medien mehr als politische Ideologie denn als eine Religion).

²¹ Hafez-Richter, "Das Islambild von ARD und ZDF", (21.06.2007).

Müslümanlara karşı belli bir algının oluşmasına zemin hazırlamıştır.²² Ayrıca medya Müslüman göçmenleri devamlı olarak şiddetle özdeşleştirmiş ve onları Batı kültürüne uyum sağlamayan homojen bir grup olarak nitelmiştir. Dünyada milyarlarca Müslüman olmasına, bunlar dünyanın farklı bölgelerinde, farklı toplumsal sistemler içerisinde yaşamalarına ve sosyo-kültürel farklılıklara sahip olmalarına rağmen, Alman medyasında Müslümanlar homojen ve tek bir yapının parçası olarak algılanmış, genellikle tehlikeli ve gerici olarak gösterilmiştir.²³

Alman medyasının İslam ve Müslümanları ele alış biçimi genellikle problemlili ve tek taraflıdır. Gazeteler konuyu çoğu zaman şiddet ve terörle ilişkilendirerek yayınlarında İslami terör, İslamcı saldırgan gibi ifadelerle sıklıkla müracaat etmiş, bazı medya araçları ise Müslümanlardan söz ettiğinde kanser gibi bir hastalığı ifade eden “Krebsgeschwür” kelimesini kullanmıştır.²⁴ 15 Ocak 2023 yılında Almanya’nın önde gelen medyasının veri tabanı olan der Spiegel’de çevrimiçi yapılan bir sorguda 762 defa İslami terörizm, 358 defa İslamcı terörizm, 172 defa İslami aşırılık, 74 defa İslamcı aşırılık; bunun aksine 6 defa Katolik çocuk istismarı ve 4 defa da Hristiyan çocuk istismarı kelimelerine yer verildiği tespit edilmiştir. İslami aşırılık söz konusu olduğunda İslam ile ilgili genellemeler yapan Alman medyası Hristiyanlık söz konusu olduğunda olayları ya görmezden gelmiş ya da nadir olarak Hristiyan terörü ile ilişkilendirmiştir. Örneğin medyada Almanya’da kiliselerde yaşanan çocuk istismarları “Katolik çocuk istismarı” olarak görülmemiş, İrlanda’da yaşanan saldırı çok az Hristiyanlıkla ve terörizmle ilişkilendirilmiş ve 2011 yılında Norveç’te 85 kişinin hayatını kaybettiği saldırı tek kişinin münferit eylemi olarak değerlendirilmiştir.²⁵ Burada medyanın yanlı tutumu konusunda dikkat çeken bir başka husus ise Müslümanların herhangi bir olayla var olan özne ya da nesne ilişkisidir. Eğer gündeme taşınan bir olayda Müslümanlar olayın öznesi ise medya tarafından ya doğrudan negatif bir şekilde ya da olumsuz argümanlarla ilişkilendirilerek dolaylı bir şekilde gündeme taşınmaktadır. Eğer Müslümanlar olayda aktif olmayıp pasif bir konumda ise ya kurbanlaştırılarak dramatik bir söylem oluşturulmakta ya da çok az yer verilmekte ve genellikle yok sayılmaktadır.²⁶ Diğer taraftan Alman medyası İslam ve Müslümanların konuşulduğu tartışma programlarında genelde

²² Cicioğlu-Tandoğan, “Merkez Parti Söylemleri ve Medya Dili Bağlamında Aşırı Sağın Yükselişinin İncelenmesi”, 145, F. Betül Aydın, “Batının Bir Ötekisi Olarak İslam ve Müslümanlar: Batı Avrupa Medyasında İslamofobinin Temsili”, *MEDİAD*, 2/2, (Aralık 2019), 223.

²³ Sabine Schiffer, “Der İslam in Deutschen Medien”, *Bundeszentrale für Politische Bildung, APuZ (Aus Politik und Zeitgeschichte)*, (10.05.2005).

²⁴ Bknz: Tageblatt.lu, “İslam ist wie Krebs”, (17 Eylül 2012), Pie-news.net, “İslam=Krebsgeschwür”, (5 Kasım 2013), Zemheri, “Avrupa’da İslamofobi Söylemler Üzerinden Nasıl İnşa Ediliyor?”, 15.

²⁵ Unabhängiger Expertenskreis Muslimfeindlichkeit, *Muslimfeindlichkeit – Eine deutsche Bilanz 2023*, 176, Dumanoğlu, Kul, “Alman Medyasında “Dönerci Cinayetleri” Temsiliyeti: Yeni Irkçılık ve “Aşırı” Alman Irkçılığı Arasındaki Diyalektik”, 426.

²⁶ Aydın, “Batının Bir Ötekisi Olarak İslam ve Müslümanlar: Batı Avrupa Medyasında İslamofobinin Temsili”, 230.

aynı politikacılara, kendilerini İslam uzmanı olarak nitelendirilen kişilere yer vererek tek taraflı bir yayıncılık sergilemektedir. Konu hakkında uzman kişilere ve tam olarak Müslümanlara fırsat tanımayan medya, bunun aksine aşırı radikal İslam vaizlerini ve eleştirirlerini tercih ederek kamuoyunda yapay çatışma üretilmesine ve kültürel savaşa zemin hazırlamaktadır.²⁷

İslam ve Müslümanların medyadaki temsiliyeti konusunda en problemlili ve tartışmalı husus konunun sürekli olarak şiddetle ilişkilendirilmesi, sansasyonel başlıkların atılması ve şimdiye kadar var olan İslam algısının tekrar tekrar üretilmesidir. Medyada tamamen İslam ve Müslüman düşmanlığından bahsedilmese de ve bazı olumlu değişimler olsa da açık olan Almanya'nın hem yazılı hem görsel medyasında İslam hala ve çoğunlukla olumsuz değerlendirilmekte ve şiddetle ilişkilendirilmekte, Müslümanlar ise terörist ve tehlikeli kişiler olarak gösterilmektedir.²⁸ Bugün medya aracılığıyla İslam ve Müslümanlarla ilgili uzun yıllardır var olan kadın düşmanı, hoşgörüsüz, şiddet eğilimli, fanatik, uyumun önündeki engel gibi basmakalıp fikir ve yargılar yeniden üretilmektedir. Medya içerik analizlerine yönelik yapılan çalışmalar İslam'ın şiddet, çatışma ve uluslararası terörle ilişkilendirilerek sunulduğunu göstermektedir. Bugüne kadar ki en uzun süreyi kapsayan (1940-1990) Alman medyasının İslam sunumu üzerine yapılan nitel araştırmada Kai Hafez, yayınlanan haberlerin (Beitrag), %60'ının İslam'ı negatif konular bağlamında ele aldığını, bunların şiddet, çatışmalar, terörizm, dini aşırılık vb. gibi konular olduğunu tespit etmiştir.²⁹ Yine Hafez ve Richter tarafından ARD ve ZDF televizyonlarının 2005/2006 yıllarındaki yayınlarının içerik analizine yönelik araştırmada İslam'ı konu edinen yayınların %81'nin olumsuz içerikli olduğu ortaya konmuştur.³⁰ Spiegel ve Bild üzerine yapılan bir araştırmada Spiegel'de araştırılan makalelerin %73'nün, Bild gazetesinde ise araştırılan makalelerin % 77'sinin İslam'ı olumsuz bir bağlamda ele aldığı tespit edilmiştir.³¹

Alman medyasının İslam ve Müslümanlar hakkında yapmış olduğu olumsuz haberler yanında özellikle Alman dergilerinin sansasyonel başlıklar atması, bu başlıkları atarken kullanmış oldukları dil ve görseller, aslında İslam ve Müslümanların medyada temsiliyetinin ne kadar sorunlu olduğunu ortaya koymaktadır. Der Spiegel'in 2000'li ve 2010'lı yıllarda atmış olduğu "Allahs blutiges Land- Der İslam und Nahe Osten-" (Allah'ın kanlı Toprakları- İslam ve Yakın Doğu) (2003), "Allahs

²⁷ Hafez, "Das Medienbild des Islam in Deutschland", 2, Hafez, Schmidt, "Rassismus und Repräsentation: das Islambild deutscher Medien im Nachrichtenjournalismus und im Film", (27.08.2020).

²⁸ Arda Almalı, "Almanya'da Yükselen İslamofobi ve Dergilerdeki İslam Karşıtı Yayınlar", *TOBİDER*, 2/2, (2018), 139.

²⁹ Unabhängiger Expertenskreis Muslimfeindlichkeit, "Muslimfeindlichkeit –Eine deutsche Bilanz 2023", 174.

³⁰ Hafez-Richter, "Das Islambild von ARD und ZDF", (21.06.2007).

³¹ Parisa Javadian Namin, "Die Darstellung des Islam in den deutschen Printmedien", Rainer Geißler, Horst Pöttker (Hrsg.), *Massenmedien und die Integration ethnischer Minderheiten in Deutschland*, (transcript Verlag, 2009), 287.

Rechtlose Töchter- Müslimische Frauen in Deutschland” (Allah’ın Haklarından Mahrum Kızları- Almanya’da Müslüman Kadınlar) (2004), “ Der Koran- Das Mächtigste Buch der Welt” (Kur’an- Dünyanın En Güçlü Kitabı) (2007), “Mekka-Deutschland- Die stille Islamisierung” (Mekke- Almanya- Sessiz İslamlaşma) (2007), başlıkları ile Stern dergisinin “İslam- Die Unheimliche Religion” (İslam-Ürkütücü Din) (2006) başlıkları sadece sansasyonel değil aynı zamanda içerisinde korkutucu görselleri ve genelleyici dili barındırması açısından dikkat çekicidir.

Alman medyasında Müslüman kadının temsili genel olarak İslam ve Müslüman temsilinden çok farklı değildir. İlk geldiklerinde misafir işçi olarak görülen Müslüman kadınlar daha sonra erkek hegemonyası altında ezilen özgür olmayan kimseler olarak sunulmuştur. Bu olumsuz bakış açısı özellikle başörtüsü gibi kıyafetleri ile dindar algısı veren kadınlar için daha ileri taşınarak eğitimsiz, gerici, ezilmiş, zavallı, her türlü haktan yoksun, korkunç ve ne yapacağı belli olmayan kişiler olarak medyada yer almaya başlamıştır.³² “Batı medyasında Müslüman kadın örtünün altına sıkıştırılmış ya da gizlenmiş bir varlık olarak algılanmakta ve gösterilmektedir.”³³ Karikatür dergileri Müslüman kadını erkeğin kölesi olarak zincire vurulmuş şekilde tasvir ederek onun özgürlükten yoksun olduğunu ima etmeye çalışmıştır.³⁴

Araştırmalar ve değerlendirmeler sosyal medyada İslam ve Müslüman düşmanlığının diğer medya araçlarına göre daha ileri boyutlarda olduğunu göstermektedir. Yapılan bir araştırmaya göre sosyal medyada İslam’la ilgili yer alan gönderilerin yarısından fazlasında “Müslüman düşmanlığına dair klişeler kullanılmakta, İslam Avrupa kültürü için bir tehdit olarak sunulmakta, Müslümanlara karşı ayrımcı davranışlar meşrulaştırılmakta ve İslam monolitik, statik, yabancı ve aşağılayıcı bir din olarak tanımlanmaktadır.”³⁵ Müslüman Düşmanlığı Bağımsız Uzmanlar (Bilirkişi) Heyeti ise yaptıkları araştırmadan yola çıkarak sosyal medyada hem dil hem de içerik olarak İslam ve Müslüman düşmanlığının diğer medyaya göre daha fazla olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bu araştırmaya göre Twitter, 4Chan, Telegram ve Facebook gibi büyük sosyal medya platformlarında İslam ve Müslümanlar genel olarak şiddet yanlısı, terörist, hoşgörüsüz, kadın düşmanı ve antisemitist gibi genellemelerle

³² Cemal Tosun, “Alman Medyasında Müslüman Kadın Algısı”, *Dini Araştırmalar Kadın Özel Sayısı*, (2016), 257, Almalı, “Almanya’da Yükselen İslamofobi ve Dergilerdeki İslam Karşıtı Yayınlar”, 142.

³³ Tosun, “Alman Medyasında Müslüman Kadın Algısı”, 263.

³⁴ Mehmet Burak Büyüktopçu-Serdar Gündoğdu, “Alman Karikatürleri Örneğinde İslamofobi”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Sonbahar 2019), 98.

³⁵ Unabhängiger Expertenskreis Muslimfeindlichkeit, “Muslimfeindlichkeit –Eine deutsche Bilanz 2023”, s.197-98.

tanımlanmaktadır. Diğer taraftan bu platformlarda kültürel yabancılaşma, komplo teorileri–Müslümanlarla ev sahibi nüfusun yer değiştireceği- ve iktisadi olumsuzluklar gündeme taşınarak bir korku yaratılma eğilimi olduğu saptanmıştır.³⁶

Sonuç

Son yıllarda medya içerisinde bir takım yapısal değişiklikler olsa da klasik kitle iletişim araçları Almanya’da hala etkinliğini sürdürmektedir. Bu etkinlik beraberinde genelde göçmenler özelde ise Müslümanlar hakkında ev sahibi toplum için bir bilgi kaynağı haline getirmektedir. Bugün istisnalar söz konusu olsa da Alman medyası İslam ve Müslümanları çoğu zaman hem dil hem içerik hem de görsel olarak kamuoyuna negatif bir şekilde sunmaktadır. Medyanın bu olumsuz sunumu ise halkın Müslüman düşmanlığı düşüncesini konsolide etmekte hatta ileri noktalara taşımaktadır. Diğer taraftan yanlış ve olumsuz sunum, göçmenlerde içinde yaşadıkları topluma karşı güven kaybı yaşamasına neden olmakta ve bazı olumsuz davranışların yaşanmasına zemin hazırlamaktadır.

Alman medyasında İslam ve Müslümanlar hakkında yapılan olumsuz haberlerin nedenleri olarak, Müslüman Düşmanlığı Bağımsız Uzmanlar (Bilirkişi) Heyeti tarafından “Müslüman düşmanlığı konusunda sınırlı farkındalık, ticari motivasyonun güçlü etkisi, yayın kurullarına yapılan popülist baskı, içerde ve dışarda dini kaynaklara sınırlı erişim, tartışmalı İslam uzmanlarının yazar olarak medyada güçlü konumu, Alman haber yayıncılığında eksik Müslüman çeşitliliği, gazetecilik etiği ve eğitiminde eksiklikler”³⁷ gibi hususlar sıralanmaktadır. Bu nedenler aynı zamanda hem Alman kamuoyunun hem de bu ülkede yaşayan göçmen ve Müslümanların sorumluluklarının neler olduğuna işaret etmekte ve bir nevi çözüm önerileri sunmaktadır. Bugün özellikle Müslümanlar, Almanya’da medyanın olumsuz sunumu üzerine şikâyet etmekten vazgeçerek gazetecilik ve medya alanında donanımlı insanların yetişmesi için gayret göstermeli hem medyanın hem de kamuoyunun İslam ve Müslümanlar hakkında sahipsiz ve doğru bilgiye ulaşması için bilgi birikim güçlü ve etkin Müslüman bilim adamları yetiştirmelidir. Müslümanlar artık medyada nesne olmaktan ziyade özne olmalıdır. Ayrıca Müslümanlar hem bireysel hem de toplumsal zeminde İslam’ın güzelliklerini rol model olarak ev sahibi topluma sunmalı, var olan olumsuz algıyı pekiştirecek tavır ve davranışlardan kaçınmalıdır. Unutulmamalıdır ki “ön yargıları yıkmak atomu parçalamaktan daha zordur.”

Ayrıca Alman medyasının göçmenler ve Müslümanlar hakkındaki olumsuz temsili Türkiye’deki medya temsilcileri ve toplum tarafından dikkatle incelenmelidir. Üzülerek ifade edilmelidir ki Türkiye’de hem medya hem de kamuoyu nezdinde ülkemizdeki göçmenlere yönelik özellikle

³⁶ Unabhängiger Expertenskreis Muslimfeindlichkeit, “Muslimfeindlichkeit –Eine deutsche Bilanz 2023”, 203, 218.

³⁷ Unabhängiger Expertenskreis Muslimfeindlichkeit, “Muslimfeindlichkeit –Eine deutsche Bilanz 2023”, 218.

seçim zamanında sergilenen tavır Almanya'dakinden çok farklı değildir. Bu durum hem Almanya'da yaşayan milyonlarca göçmen ve Müslümanlar için hem de ülkemizdeki göçmenler adına bizi söz söyleme konusunda zafiyete uğratmakta ve ülkemizde yaşayan göçmenlere karşı olumsuz tavır ve davranışların sergilenmesine zemin hazırlamaktadır.

Kaynakça

- Almalı, Arda. “Almanya’da Yükselen İslamofobi ve Dergilerdeki İslam Karşıtı Yayınlar”. *TOBİDER*, 2/2, (2018), 129-145.
- Aydın, F. Betül. “Batının Bir Ötekisi Olarak İslam ve Müslümanlar: Batı Avrupa Medyasında İslamofobinin Temsili”, *MEDİAD*, 2/2, Aralık (2019), 215-235.
- Butterwege, Christoph. “Medienberichterstattung- Abbau oder Verstärkung von Vorurteilen?”. *Landeszentrale für politische Bildung Baden Württemberg, Der Bürger im Staat*, 56. Jahrgang Heft 4, (2006), 254-259.
- Büyüktopçu, Mehmet Burak-Gündoğdu, Serdar. “Alman Karikatürleri Örneğinde İslamofobi”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sonbahar (2019), 91-102.
- Cicioğlu, Filiz-Tandoğan, Şeyma Merve. “Merkez Parti Söylemleri ve Medya Dili Bağlamında Aşırı Sağın Yükselişinin İncelenmesi”, *ASEAD*, Cilt 5, Sayı 6, (2018), 144-162.
- Dorer, Johanna-Marschik, Matthias. “Medien und Migration - Repräsentation und Rezeption des „Fremden“ im europäischen Kontext”, *Medien Impulse* Heft 55, Marz (2006), 24-28.
- Dumanoğlu, Sevil Özçalık-Kul, Selin. “Alman Medyasında “Dönerci Cinayetleri” Temsiliyeti: Yeni İrkçilik ve “Aşırı” Alman İrkçiliği Arasındaki Diyalektik”, *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Araştırmalar Dergisi, Moment*, (2022), 421-437.
- Georg, Ruhrmann. “Wie regionale Tageszeitungen über Migranten berichten. Das Beispiel Thüringen”, *Integration durch Politik und Medien, Medienforum Migranten bei uns*, Karl-Heinz Meier-Braun / Martin A. Kilgus (Hrsg), Nomos Verlag, Baden-Baden (2002).
- Georg, Ruhrmann, Demren, Songül. “Wie Medien über Migranten berichten?”, *Migranten und Medien*, Neue Herausforderungen an die Integrationsfunktion von Presse und Rundfunk, Schatz, Heribert / Holtz-Bacha, Christina / Nieland, Jörg- Uwe (Hrsg.), Westdeutscher Verlag, Wiesbaden, (2000).
- Georg, Ruhrmann-Denise, Sommer. “Migranten in den Medien- von der Ignoranz zum Kontakt”, *Zeitschrift für Ausländerrecht und Ausländerpolitik (ZAR)* 25, ¾, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, (2005).
- Hafez, Kai. “Das Medienbild des Islam in Deutschland”, <https://www.deutsche-islam-konferenz.de>, (2006).

- Hafez, Kai-Richter, Carola. “Das Islambild von ARD UND ZDF”, *Bundeszentrale für Politische Bildung, APuZ* (Aus Politik und Zeitgeschichte), (2007).
- Hafez, Kai-Schmidt, Sabine. “Rassismus und Repräsentation: das Islambild deutscher Medien im Nachrichtenjournalismus und im Film”, *Bundeszentrale für Politische Bildung*, (2020).
- S. Ahmed, Ekber. “Medya Moğolları Bağdat kapısında”. *Umran Dergisi*, Mart-Nisan, (1994), 13-16.
- Schiffer, Sabine. “Der İslam in Deutschen Medien”, *Bundeszentrale für Politische Bildung, APuZ* (Aus Politik und Zeitgeschichte), (2005).
- Namin, Parisa Javadian. “Die Darstellung des Islam in den deutschen Printmedien”, Rainer Geißler, Horst Pöttker (Hrsg.). *Massenmedien und die Integration ethnischer Minderheiten in Deutschland*, tarscript Verlag, (2009).
- Unabhängiger Expertenskreis Muslimfeindlichkeit, “Muslimfeindlichkeit –Eine deutsche Bilanz 2023”, *Bundesministerium für Innern und Für Heimat*, (2023).
- Ursula, Neuman. “Die Darstellung von Migrantinnen und Migranten in den audiovisuellen Medien”, *Merz: Medien- erziehung* 46. Jahrgang, Heft 5/2, Kopaed Verlagsgmbh, München (2002).
- Tosun, Cemal. “Alman Medyasında Müslüman Kadın Algısı”. *Dini Araştırmalar Kadın Özel Sayısı*, (2016), 255-269.
- Virchow, Fabian-Thomas, Tanja-Grittmann, Elke. *Das Unwort erklärt die Untat*. Die Berichterstattung über die NSU-Morde – eine Medienkritik, Eine Studie der Otto Brenner Stiftung, Frankfurt am Main, 2015.
- Zemheri, Nihal Günay. “Avrupa’da İslamofobi Söylemler Üzerinden Nasıl İnşa Ediliyor?”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları*.
- Weber- Menges, Sonja. “Die Rolle der Massenmedien bei der Integration von Migranten”, *Vortrag in der Ringvorlesung vom 04.06.2008*. Üni. Siegen, (2008).
- Pie-news.net*. “İslam=Krebsgeschwür”, (5 Kasım 2013).
- Tageblatt.lu*. “İslam ist wie Krebs”, (17 Eylül 2012).